

Arbër Salihu

A K H

i njezin utjecaj u različitim dijelovima
zemlje

Ključno pitanje:

K _____
ž _____
č _____
? _____

C _____
- Kritičko razumijevanje kompleksne prirode prošlosti
- Razumijevanje problema agrarne reforme
- Razumijevanje uzroka i posljedica agrarne reforme

I _____ **č** _____
- Učenici će spoznati razloge za primjenu agrarne reforme.
- Uspoređivanje realizacije reforme u različitim dijelovima Jugoslavije.
- Analiziranje uloge reforme u životima ljudi (Kako je reforma utjecala na život ljudi?)
- Procjenjivanje efikasnosti reforme u općem smislu.

E A N A A N I K E

90
minuta

Korak 1.

Korak 2.

G
Nastavnik dijeli učenike u tri grupe:
Grupa 1.: Predstavljat će gledati te Kraljevine SHS;
grupa 2.: Ocijenit će pravi razvoj agrarne reforme;
grupa 3.: Predstaviti će načine na koje se agrarna
reforma odrazila na živote običnih ljudi.
Nastavnik dijeli izvore za svaku grupu, daje
učenicima potrebna upute za rad i pitanja.

Korak 3.

Svaka grupa analizira svoje izvore. Grupe zatim
pokušavaju odgovoriti na pitanje za svoju grupu.
Nakon analize izvora grupe pripremaju svoje
zaključke.

Korak 4.

Svaka grupa predstavlja svoje rezultate pred
razredom. Nakon toga slijedi diskusija.

Korak 5.

Nastavnik daje tri pitanja za otvorenu raspravu.

Pitanja su:

1. Je li reforma postigla cilj zbog kojeg je
proglašena?
2. Jesu li građani bili zadovoljni reformom?
3. Kakvi su bili učinci reforme?

Korak 6.

Na kraju nastavnik pravi tablicu s dvije kolone,
jednu s pozitivnim učincima reforme i drugu s
negativnim učincima reforme. Učenici po grupama
odlučuju koje će tri stavke navesti u svakoj koloni,
a učitelji grupe ih ispisuju na ploču. Ovi zaključci bit
 će teme sljedeće diskusije izmeđ u grupa.

Agrarna reforma u Kraljevini SHS	
Pozitivni efekti	Negativni efekti
1	1
1	1
1	1
2	2
2	2
2	2
3	3
3	3
3	3

Agrarna reforma veoma je važna za regiju, jer govori o vlasni tvu nad zemljom i o egzistenciji stanovni tva. Ovom radionicom pokušamo predstaviti razloge za agrarnu reformu i njeno provo enje u Kraljevini SHS, kako je završila i kakvi su bili učinci reforme na život ljudi u raznim dijelovima zemlje.

Izvor 1

Kraljevina SHS

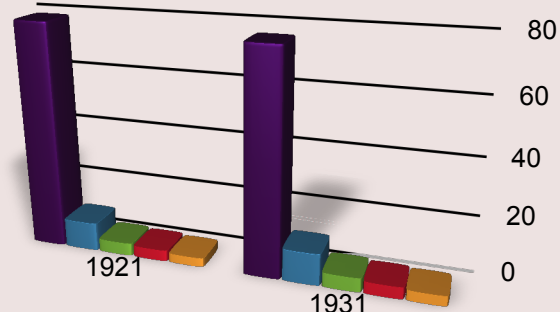
Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca bila je tipična agrarna zemlja. Poljoprivreda je bila temeljna grana ekonomije u svim dijelovima zemlje. Jedno od najvažnijih pitanja u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca bilo je agrarno pitanje. Različite i posebne strukture vlasništva nad zemljom u različitim dijelovima zemlje te revolucionarno raspodjeljenje u seljacima u kojima su razlozi koji su opravdavali poduzimanje koraka na organiziranju i provo enju demokratske zemlje i reforme u Kraljevini SHS.

Mr. Gordana Drakić
 "AGRARNA REFORMA U KRALJEVINI SRBA, HRVATA I SLOVENACA - POJAM I OSNOVNE KARAKTERISTIKE"
 FREE LAW JOURNAL – VOL. 3, NUMB 4 (18. listopada 2007)
<http://www.freeworldpublishing.com/ILYV12008.pdf> (downloaded 19. travnja 2013.)

Izvor 2

S **K** **SHS**

- Zemljoradnja, šumarstvo, ribarstvo
- Industrija i zanati
- Trgovina, banke, promet
- Javne službe, slobodnjaci, vojska
- Ostala zanimanja

Zanimanja stanovništva Kraljevine, prema Lj. Dimić, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, str. 35

Izvor 3

1931.

R	Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	Industrija i obrt	Trgovina kredit i promet	Javna služba, slobodna zanimanja i vojska	Ostalo	Ukupno
S	60,8	21,1	5,7	4,9	7,7	100%
H	76,3	10,7	4,3	4,2	4,5	100%
S :						
C	79,3	8,9	3,4	4,5	3,9	100%
S	62,0	15,2	5,7	5,2	4,7	100%
K	85,8	4,9	2,2	3,9	3,2	100%
B H	84,1	6,7	3,1	3,8	2,5	100%
C G	78,1	5,8	3,0	8,3	4,8	100%
M	75,1	9,4	4,1	7,0	4,4	100%
S ž	89,3	3,9	1,0	2,5	2,4	100%

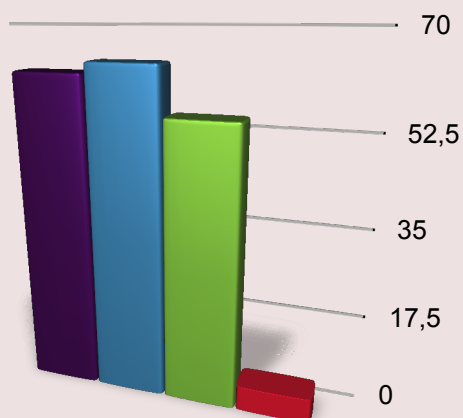

Izvor 4

A

J

- < 2 ha
- 2 - 5 ha
- 5 - 20 ha
- 20 - 60 ha

Mirković, Mijo: *Ekonomska historija Jugoslavije*.
Zagreb: Informator - Zagreb 1968. cmp. 322.

Izvor 5

š

ž

?

U Srbiji i Crnoj Gori situacija na selu bila je drugačija. Seljačtvo je bilo zaokupljeno nacionalnim i stranačkim pitanjima i borilo se protiv ratnih profitera zahtijevajući i da im se dodijeli zemlja, zasnivajući i taj zahtjev na odluci Vlade Srbije iz 1917., prema kojoj "svaka osoba koja se dobrovoljno pridruži Srpskoj vojsci i uzme učešće u predstojećim bitkama, nakon rata u oslobođenoj domovini, u znak priznanja za doprinos, dobit će dovoljnu količinu obradivog zemljišta koje omogućava naseljavanje." U takvim društvenim okolnostima najviše i predstavnici vlasti u Kraljevini SHS odlučili su poduzeti odgovarajuće mjere kako bi umirili seljake. Da bi pridobili seljake na mirnu promjenu postojećeg vlasništva nad agrarom, formirano je Privremeno nacionalno predstavništvo kako bi pripremio promjene u vlasničkoj strukturi, u skladu sa zakonom.

Ratko Ljubojević, *Zemljišni odnosi u Jugoslaviji tijekom diktature kralja Aleksandra*.: 19. travnja 2013.,
Original scientific paper UDC 32.2.021.8
(497.1)"1918/1941"
<http://www.megatrendreview.com/files/articles/015/18.pdf> (downloaded April 19, 2013)

1. Zašto je vlada bila zainteresirana za provođenje agrarne reforme?
2. Koje je mjere vlada poduzela na provođenju reforme?

Izvor 1

P K A

Ubrzo nakon formiranja Kraljevine SHS uslijedila je značajna akcija Regenta.

On je utjecao na umirivanje nezadovoljstva seljaka u vezi s agrarnim pitanjem.

Dana 6. siječnja 1919. regent Aleksandar objavio je sljedeći manifest, u kome je, između ostalog, rekao:

„Eliminirajte odmah pristupiti nalaženju pravih nogarstvenih agrarnih pitanja i ukinite kmetstvo i velike zemljoposjednike. U oba slučaja zemlja će biti podijeljena među siromašnim zemljoradnicima, uz pravih naknadu prethodnim vlasnicima.

Neka svaki Srbin, Hrvat i Slovenac budu gospodari svoje zemlje.

U na oju slobodnoj zemlji mogu postojati i postojati samo slobodni zemljoposjednici. Ja sam zato pozvao moju vladu da odmah formira komisiju koja će pronaći rješenja agrarnog pitanja i pozivam vas, seljake, da imate povjerenja u moju kraljevsku riječ, da mirno radite, a zemlja će biti zakonito podijeljena, i to će biti pravi način pred Bogom i pred ljudima, kao što već jeste u Srbiji.“

Službene Novine Kraljevstva SHS br.2 od 28. siječnja 1919. godine
<http://www.freeworldpublishing.com/ILYV12008.pdf>
 (downloaded 19. travnja 2013.)

Izvor 3

Š š ?

Rekao je da je reforma bila „revolucionarna mjera“ kao proces tranzicije iz feudalizma u kapitalizam, koju je poduzela država, s ciljem da napravi promjene u vlasništvu nad poljoprivrednim zemljištem.

Malo zatim, 25. veljače 1919., Komisija je usvojila nacrt dokumenta pod nazivom Propisi za pripremu agrarne reforme. Ovaj propis omogućio je uspostavljanje državne kancelarije za agrarnu reformu, pod čijom je kompetencijom izvesti reforma. Rad Kancelarije nadgledalo bi Ministarstvo socijalne politike.

Kako se pokazalo, pitanje agrarne reforme bilo je suviše složeno da bi ga provelo Ministarstvo socijalne politike. Rezultat toga bio je da je vlada Kraljevine SHS napustila ideju o formiranju državne kancelarije te je 2. travnja 1919. imenovala prvog ministra za agrarnu reformu, dr. Franju Polaka (1877.-1939.).

Ratko Ljubojević, Zemljišni odnosi u Jugoslaviji tijekom diktature kralja Aleksandra, Original scientific paper UDC 332.2.021.8(497.1)“1918/1941“
www.megatrendreview.com/files/articles/015/18.pdf (downloaded 19. travnja 2013.)

Izvor 2

K

Proglas kralja Aleksandra od 21. prosinca 1918. naglašava potrebu za agrarnom reformom. Na temelju proglašenja formirana je Komisija za pripremu propisa za provedbu agrarne reforme. Komisija je imala sljedeće stalne članove: Vitomir Kora, ministar za socijalna pitanja, dr. Ivko Petrić, ministar poljoprivrede i dr. Uroš Krulj, ministar zdravstva.

Dr. Mehmed Spaho, ministar umarstva i rudarstva, bio je postavljen za povremenog člana. Složenost zadatka pred Komisijom odražavala se u činjenici da je agrarna reforma imala politički, društveni i ekonomski karakter. Politički karakter ogledao se u sljedećim stvarima:

Ratko Ljubojević, Zemljišni odnosi u Jugoslaviji tijekom diktature kralja Aleksandra...Original scientific paper UDC 332.2.021.8(497.1)“1918/1941“
<http://www.megatrendreview.com/files/articles/015/18.pdf> (downloaded 19. travnja 2013.)

Izvor 4

PRETHODNE ODREDBE A PRIPREM AGRARNE REFORME 27. VELJAČE 1919.

Raskidanje kmetstvenih odnosa.

1. Kmetstveni (odnos) u Bosni i Hercegovini, zatim u novim krajevima Srbije i Crne Gore raskida se, a novo stvaranje kmetstvenog (odnosa) zabranjuje.
2. Dosadašnji kmetstveni (odnos) proglašava se slobodnim vlasnicima dosadašnjih kmetstvenih zemalja.
3. Dosadašnji vlasnici (odnos) dobivaju za oduzetu zemlju od tetu, koju im garantira država. Posebnim zakonom određuje se visina od tete i na in kako će se ona isplatiti.
4. U od tetu će se uračunati i kmetstveni dugovi (hak) za 1918. godinu . . .

Raskidanje kolonatskog odnosa.

1. Kolonatski i ostali kmetstveni sliče odnosi između gospodar zemljišta i tečaka u Istri, Goričkoj, Dalmaciji i drugim oblastima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca raskidaju se sukladno ustanovama prvog poglavlja (1-6) ovih odredaba . . .

Službene novine Kraljevstva SHS, br.142, 27. veljače 1919, Petranović-Zečević, Istorija Jugoslavije 1918.-1988, str. 275

Izvor 5

STA KRALJEVINE SHS

Članak 42.:

Feudalni odnosi smatraju se pravno ukinuti danom oslobođenja od tuđinske vlasti. Ukoliko su negdje prije toga roka počinje nepravda ukidanjem feudalnih odnosa ili njihovim pretvaranjem u privatno-pravne odnose, ima se zakonom sprovesti ispravka. Kmetstveni (odnos), kao i ostali zemljoradnici koji obrađuju zemlju u kmetstvenom odnosu, utvrđuju se kao slobodni vlasnici državnih zemalja, ne plaćaju za to sami nikakvu od tetu, i mogu ukinuti i svoje nasljednici.

Službene novine Kraljevstva SHS, br.142, 28. lipnja 1921, Petranović-Zečević, Istorija Jugoslavije 1918.-1988, str. 193.

Izvor 1

A J

Nigdje i ni u jednoj državi u Europi nije bilo tako raznovrsnih, zapletenih i teških agrarnih odnosa kakvi su bili u raznim pokrajinama Jugoslavije, kada je izvršeno ujedinjenje... svaka je pokrajina imala svoje specifične agrarne odnose“.

<http://freeworldpublishing.com/Files/FLJV3N4-Oct2007-2.pdf>
(downloaded 19. travanj 2013.)

Izvor 3

š

Kraljevina SHS ukinula je feudalne odnose uredbom iz 1919., a zbog problema s isplatom naknade bivim vlasnicima država je ustanovila propis 1920. kojim su svi veliki posjedi stavljeni pod nadzor države. Bivši kmetovi u BiH, većinom u Srbiji, dobili su zemlju besplatno, a raniji vlasnici obe teritorije su u novcu i vladinim obveznicama. U BiH oko 113.000 obitelji primilo je 775.233 hektara zemlje, od kojih je 4.000 bilo u vlasništvu aga i begova, a preko 500.000 hektara bilo je namijenjeno za uzgoj žita. Na Kosovu, Metohiji, u jurisdikciji Raške i Makedonije, 20.547 obitelji kmetova (i njihovih) dobilo je prava na zemlju koju su obrađivali.

Do kraja 1936. oko 350.000 hektara zemlje bilo je određeno za kolonizaciju. U Makedoniji nekih 500.000 domaćih i koloniziranih obitelji dobilo je zemlju od 290.000 turskih vlasnika i nešto državne zemlje. Po etnom 20-ih godina 20. stoljeća Kraljevina Jugoslavija započela je agrarnu reformu i počela kolonizaciju siromašnih obitelji iz Krajine, Like, Crne Gore i Hercegovine u Vojvodinu, Kosovo i dijelom u Makedoniju. Pored ekonomskih postojao je i politički cilj: za tita nesigurne granice s Mađarskom i Albanijom, i uspostava stabilnog demografskog balansa.«

Bataković, Dušan, *Nova istorija srpskog naroda*, Beograd, 2000, Pg. 287 i 293.

Izvor 2

A

Agrarna reforma i ukidanje feudalnih, polufeudalnih i kolonizacijskih odnosa bile su najvažnije ekonomske mjere u uglavnom poljoprivrednoj zemlji. Reforma se provodila sporo i nedosljedno. Zemlji ni maksimum, koji je postavljen na početku, stalno je rastao (od 57 do 288 hektara). U velikom broju mjesta reforma je ignorirana iz raznih političkih razloga, ili zato što nikada nije ni pokrenuta (na primjer, begovska zemlja na Kosovu, Makedoniji i Sandžaku bila je izuzeta jer su političku organizaciju preostalu od turske uprave koristili da uvjetuju prihvaćanje unitarističke i centralizirane organizacije ustava). Vlada je također koristila zemlju nu reformu za slobodnu dodjelu zemlje ratnim dobrovoljcima i na taj način održavala srpsku kolonizaciju u Vojvodini, Slavoniji, Makedoniji, Kosovu i Metohiji, a diskriminirala je nacionalne manjine. Dodijeljeno je 1.7 milijuna hektara zemlje, naročito zemlji ta stranih vlasnika. Provođenje reforme nailazilo je na opstrukcije vlasnika koji su se protivili, naročito crkve.«

Repe, Božo: *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan 2007. str. 96.

Izvor 4

K K

Broj kolonista koji su stigli na Kosovo bio je preko 12.000 obitelji, oko 70.000 ljudi ukupno, što je iznosilo više od 10% populacije Kosova.

Milorad Obradović, *Agrarna reforma i kolonizacija Kosova 1918.-1941*, Priština, 1981, str. 221

Izvor 5

T š

Na program kolonizacije potrošene su velike količine novca. Troškovi tijekom 1928.-29. samo u zapadnom Kosovu iznosili su 10 milijuna dinara (otprilike 180.000 US dolara u to vrijeme). Razmjere ove operacije bile su ogromne u razdoblju između dva rata, više od 200.000 hektara poljoprivrednog zemljišta oduzeto je vlasnicima. Irom Kosova bilo je samo 584.000 hektara poljoprivrednog zemljišta, od toga 400.000 hektara oranica.

Noel Malcolm, *Kosovo - Kratka povijest*, Priština, 1998, str.293,

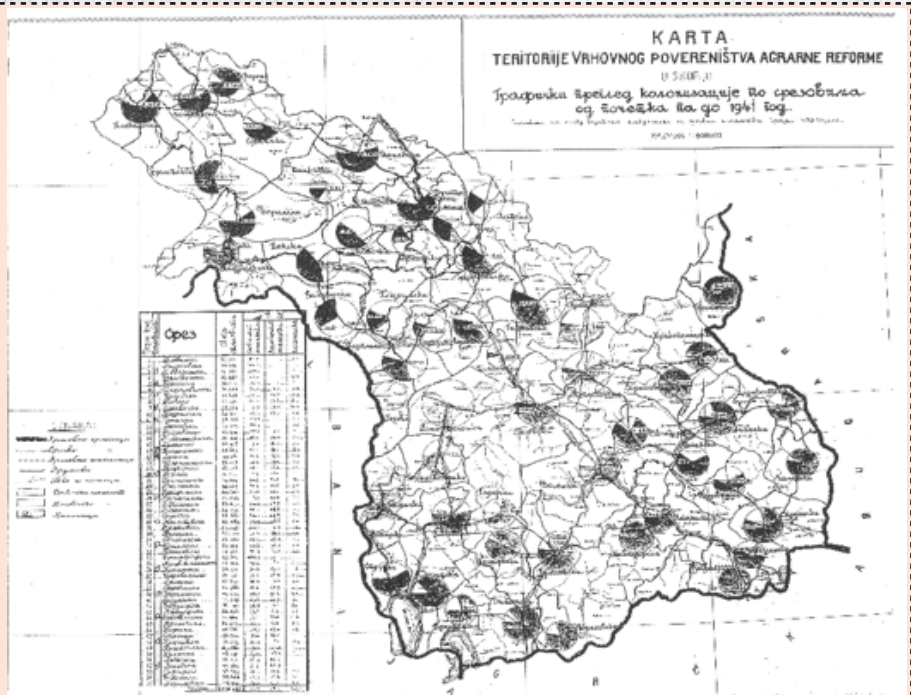
1. Koja je bila svrha eksproprijacije zemljišta? Objasni!

Izvor 6

T

L :
Karta teritorije Vrhovnog povjerenstva agrarne reforme u Skopju
Grafiki pregled kolonizacije po kotarima od početka pa do 1941. god.
Sastavljen na temelju podataka prikupljenih od kotarskih načelnika krajem 1939. godine.

Jusuf Osmani, Lënda arkivore për kolonizimin dhe reformën agrare në Kosovë 1918-1941, Prishtinë, 1996.

Izvor 7

O

K

B		K	
1919	1931	1931	1941
5975		5588	

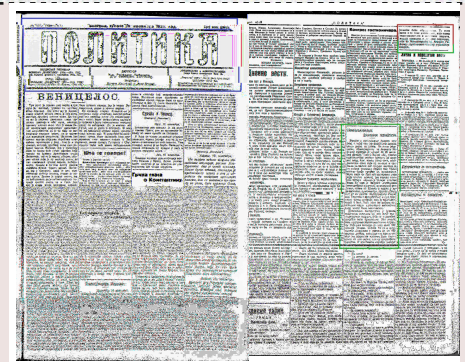
Milorad Obradović, *Agrarna reforma i kolonizacija Kosova 1918.-1941*, Priština 1981, prema AJ, 96-21-71, Statistički podatci kolonizacije Kosova tijekom godina

Izvor 8

N

ž

Uredba o naseljavanju južnih krajeva, o kojoj smo mi ranije već pisali, stupa danas na snagu. Za njeno izvršenje Ministarstvu za agrarnu reformu odobren je kredit od 20 milijuna dinara. Tako je najzad ono "toliko odugovlačeno pitanje skinuto sa dnevnog reda". Ali pored svega toga interes onih koji su željeli ići tamo ili da nasele ove krajeve izgleda da se sasvim umanjilo i sudeći prema malom broju prijavi za naseljavanje. Isto tako ni broj već naseljenih lica nije toliko velik jer iznosi svega oko četiri tisuće i četiri stotine osoba. Do sada je najviše doseljenika raspoređeno u plodnoj metohijskoj ravnici, zatim na Kosovu i najzad u kumanovskom i tetovskom području. Pokušaj da se nasele vinorodna mjesta oko Tikve i bregalni kod područja nije uspio zbog malarije koja je tamo vrlo česta i jaka. Isto tako ni krajevi nastanjeni arnautskim elementom nisu mogli biti naseljavani. Dosadašnji naseljenici u južnim krajevima osnovali su već svoje zemljoradničke zadruge, koje su i ranijom uredbom bile prihvaćene. Kao pomoć tim zadrugama Ministarstvo za agrarnu reformu poslalo je svih dana 100 tisuća dinara. Pomoć se i dalje dijeliti zadrugama u ratama po 100 tisuća dinara, ali samo pod tim uvjetom ako dodijeljeni krediti budu utrošeni u one svrhe koje su predviđene uredbom. U protivnom davanje pomoći bit će obustavljeno. To isto važi i za nove doseljenike, koji pored zemljoradničkih i vardarskih zadruga moraju osnivati i agrarne zajednice, koje će Ministarstvu za agrarnu reformu garantirati otplatu utrošenih kredita.

"Politika", Beograd, 20. studenog 1920.

Izvor 1

P č

Priča starice po imenu Melika Akbad, kojoj su danas 103 godine:

„... Došla sam u Tursku kada mi je bilo 7 godina. Došli smo brodom na kome je rođena moja sestra. Kada smo došli na farmu koju nam je dala drava Turska, plaćali smo se da se tamo misli da smo Srbi. Mnogo smo patili jer nismo imali to jesti. Majka nam je pripremala jela samo od luka, bez imalo soli, ulja ili povrća, i tako nas je hranila, svoje tri kćeri. Na početku drava nam je davala samo mali tanjur kukuruznog ili pšeniničnog brašna. Neke od ostalih su bez mučeva, bilo zato što su ovi umrli ili ih je drava poslala na različite dužnosti. Nakon nekog vremena bili smo prisiljeni iseliti se pa smo tri godine živjeli u dalmaciji...“

<http://www.youtube.com/watch?v=mBfPZgvNxXQ&NR=1&feature=endscreen>
(downloaded 25. studenog 2012)

Izvor 3

Ž

U albim zemljovlasnika, bega Miralema Begovića iz Dervente, koja je poslana u kolovozu 1920. Ministarstvu za agrarnu reformu, rekao je sljedeće: „Uzurpacija zemlji njihovih posjeda uzela je velikog maha; imanja su oduzimana bez naredbe, bez zakona, bez ovlasti, presude i odluke, jednostavno su otimana fizičkom silom; uzurpatori su pritom vjerojatno bili imali ništa od zemljovlasnika“. Za sebe osobno Begović kaže „da je lojalan, da po tuđe zakon i strpljivo čekao da se agrarno pitanje zakonski regulira.“ I on i njegovi prethodnici obrađivali su zemlju. Njegova zemlja je racionalno obrađivana (U Ljubljani Donjoj, ukupno 1.300 hektara, od čega 400 begovlje). Na begovljevoj zemlji bio je livik. Begović kaže da je „zbog pohlepe tamo njihovih stanovnika“ izgubio ne samo kmetstvu već i begovsku zemlju, i spomenuo je livik. Ostao je potpuno bez zemlje, mada, kako je rekao „... (nedostaje dio). Njegovi slobodnozemlji ni posjedi, koje su seljaci silom oteli, on je dijelom naslijedio od oca, a ovaj od svoga oca ili djedova, kao slobodnu zemlju. Ako su dijelovi begovljeve zemlje bili pod kmetkim pravima, „ti biv i kmetovi dali su svoja prava mome ocu i meni, i primili u novcu punu protuvrijednost za zemlju...“

Šehić Nusret, *Bosna i Hercegovina 1918.-1925, Institut za povijest u Sarajevu, Sarajevo, 1991, 55 i 56; Isto, prez. br. 11033/1920.*

Izvor 2

A

H

Jedan od prioriteta hrvatskoga gospodarstva, ali i cijele Kraljevine SHS bila je vrlo zaostala poljoprivreda. Uzrok je bila velika usitnjenost poljoprivrednog posjeda. Naime, u zemlji je bilo čak dva milijuna sitnih gospodarstava koja su imala između 5 i 20 hektara i na kojima su korišćena vrlo primitivna oruđa – drvena rala i plugovi, dakle na razini srednjeg vijeka. Drava je 1919. donijela odredbe za primjenu agrarne reforme kojima je bila predviđena oduzimanje dijela veleposjeda i njihova razdioba siromašnim seljacima. U sjevernoj Hrvatskoj podijeljeno je oko 107.000 ha veleposjedničke zemlje na oko 100.000 zainteresiranih osoba, no i ta vrlo pozitivna mjera imala je negativne strane jer je zemlja davana političkim pristajama. Bilo je prilika za promjenu nacionalnog sastava nesrpskih krajeva. Naime, beogradski rešim svoje je najvatrenije pristaje preseljavao u bogatije nesrpske krajeve. Posebno se to odnosilo na tzv. solunsku srpsku borcu iz 1. svjetskog rata, koji su u Hrvatskoj besplatno dobivali zemlju, dok su je drugi zainteresirani morali platiti. Agrarna reforma promijenila je donekle strukturu gospodarstva u Hrvatskoj, ali su ostali i veliki posjedi i brojni seljaci bezzemljaši.

Mira Kolar Dimitrijević, Hrvoje Petrić, Jakša Raguž, *Povijest IV (Udžbenik iz povijesti za IV. razred gimnazije), Meridijan, Samobor 2004, str. 82*

Izvor 4

š

Naseljavanje je dobilo određenu formu Uredbom za naseljavanje tzv. „južnih krajeva“ od 24. rujna 1920. godine. Tom Uredbom bila su određena zemljišta za naseljavanje:

1. slobodna državna zemljišta
2. općinska i seoska zemljišta
3. pušta zemljišta i ona koja vlasnici napustili

Pri naseljavanju kolonisti su imali pravo na besplatan prijevoz svih članova obitelji, stoke i pokuštva. Kolonisti su imali pravo na besplatno korišćenje općinskih zemljišta za podizanje kuća, slobodnu ispašu, po seoskim i općinskim utrinama. Doseljenici su bili oslobođeni od plaćanja poreza državi, okružnih, kotarskih i općinskih poreza u vremenu od 3 godine.

Bogdan Lekić *Poljoprivredna reforma i kolonizacija između Jugoslavije 1918 - 1941, Beograd 2002 str.288-289*

Izvor 5

O O (H)
K SHS

Izvor 6

ć

P č	P š	P	B	P č š
B H	1.286.227	66,9%	249.580	4,71
M K S , ž	231.099	12%	48.261	4,79
D	50.000	2,6%	96.953	1,94
S	110.577	5,7%	99.908	1,11
	222.707	11,8%	100.004	223
S	23.697	1,2%	19.987	1,19

Edin Mutapčić, PRAVNO-HISTORIJSKI KONTEKST AGRARNE REFORME U BiH
POSLIJE PRVOG SVJETSKOG RATA <http://hrcak.srce.hr/74666>
(downloaded 25. studenog 2012.)